

5. projekts. Nanodaļiņu, nanostrukturālo materiālu un plāno kārtiņu tehnoloģiju izstrāde funkcionālo materiālu un kompozītu izveidei

Vadītājs: Dr. hab. sc. ing. Jānis Grabis

Gāzes un šķidrās fāzes nanodaļiņu sintēzes un pārstrādes tehnoloģijas, to optimizācija

Vadītājs: Dr. hab. sc. ing. Jānis Grabis, RTU Neorganiskās ķīmijas institūts

Nanostrukturēto metālu un to kompozītu plāno slāņu elektroķīmiskā iegūšana uz metālu pamatnēm

Vadītāja: Dr. hab. chem. Ingrīda Vītiņa, RTU Neorganiskās ķīmijas institūts

Nanostrukturēti keramiskie materiāli kodolsintēzes enerģētikai

Vadītājs: Dr. chem. Gunta Ķizāne, LU Ķīmijas fakultāte

Ferokoloidālo daļiņu termoforēzes metodikas pārbaude, magnētisko nanodaļiņu sintēze un testēšana

Vadītājs: Prof., Dr. hab. phys. Elmārs Blūms, LU Fizikas institūts

Aktīvas ar elektromagnētisko lauku vadāmas nanosistēmas

Vadītājs: Dr. hab. phys. Andrejs Cēbers, LU Fizikas institūts

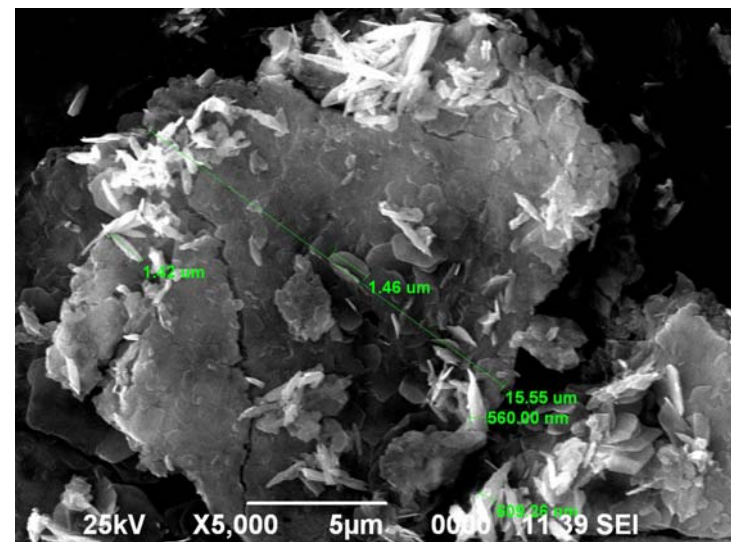
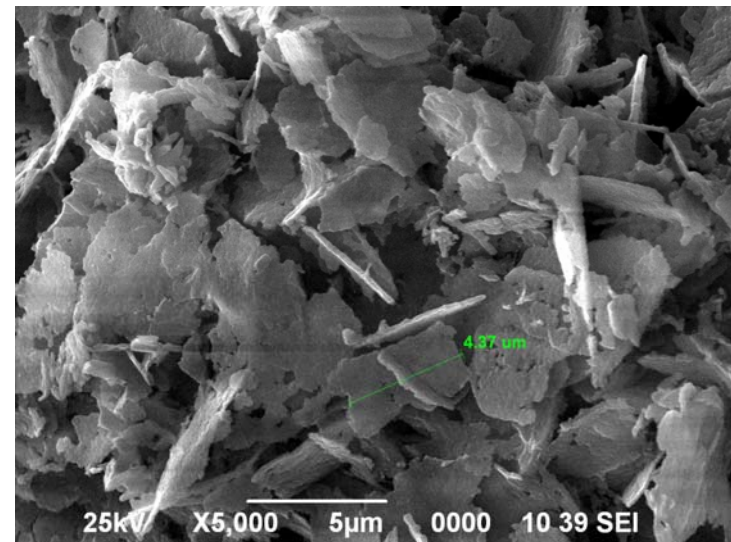
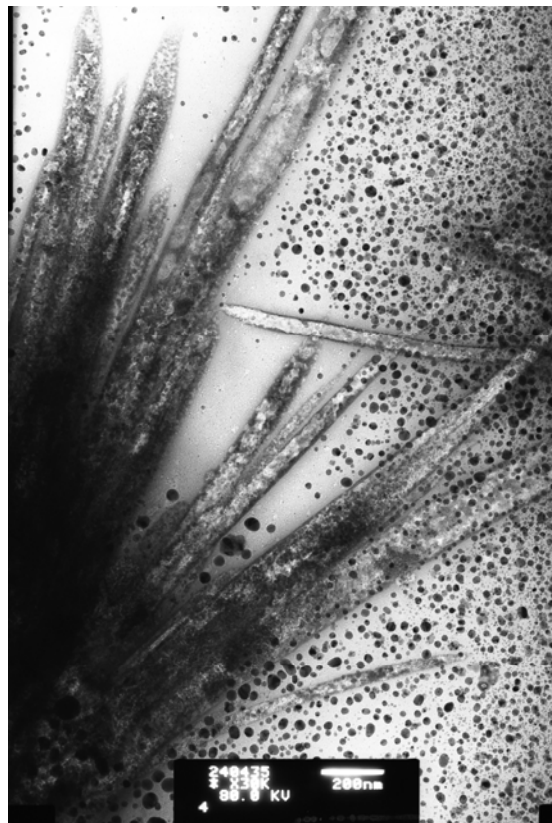
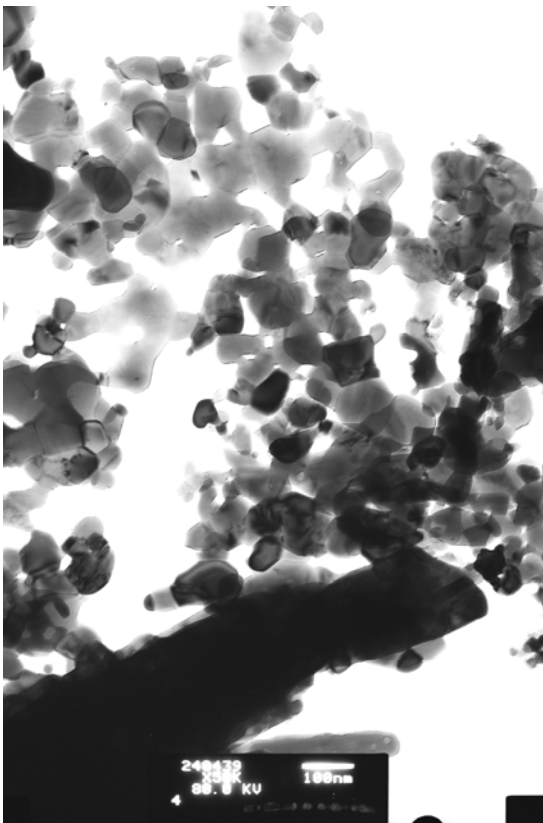
Jaunu platzonas funkcionālu materiālu plāno kārtiņu sintēzes MOCVD metožu izstrāde mikroelektronikai un optoelektronikai

Vadītājs: Dr. hab. phys. Ivars Tāle, LU CFI

Gāzes un šķidrās fāzes nanodaļiņu sintēzes un pārstrādes tehnoloģijas, to optimizācija (I)

1. Variējot sintēzes režīmu, izgatavota nesteheometriska Li_4SiO_4 paraugi radiācijas izturības pētījumiem LU Ķīmiskās fizikas institūtā.
2. Optimizēta ZnO nanodaļiņu sintēze no ZnCl_2 ūdensšķīduma, reducējot ar NH_3 .

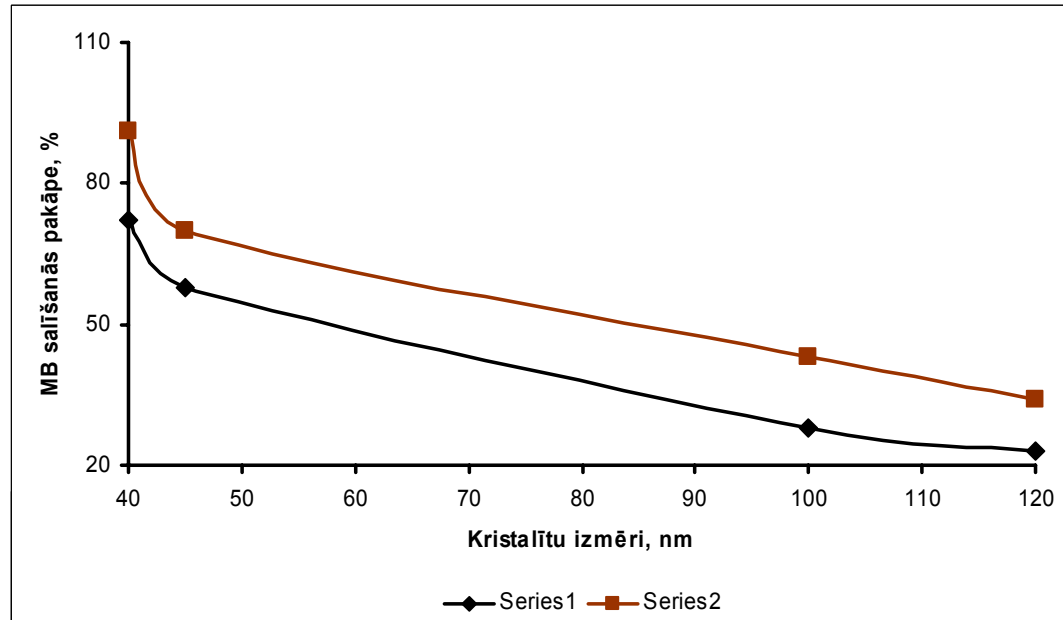
Atkarībā no NH_3 plūsmas ātruma un temperatūras iegūtas dažādas formas ZnO daļiņas

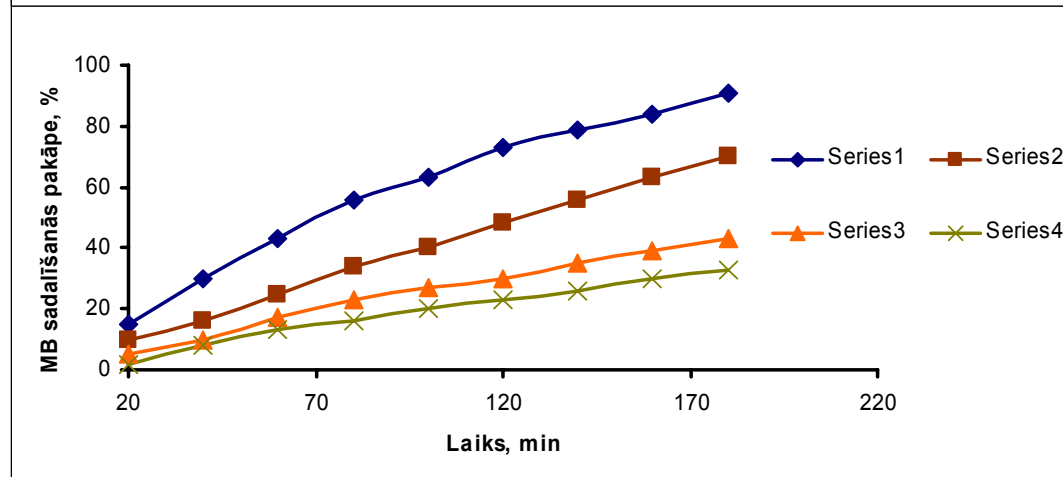
Gāzes un šķidrās fāzes nanodaļiņu sintēzes un pārstrādes tehnoloģijas, to optimizācija (II)

Optimizēta ZnWO_4 nanodaļiņu sintēzes metode. Izgatavoti ZnWO_4 paraugi ar dažādiem kristalītu izmēriem luminiscento īpašību (LU CFI) un fotokatalītiskās aktivitātes noteikšanai

MB sadalīšanās pakāpe 2 h (1) un 1 h (2) atkarībā no ZnWO_4 kristalītu izmēriem

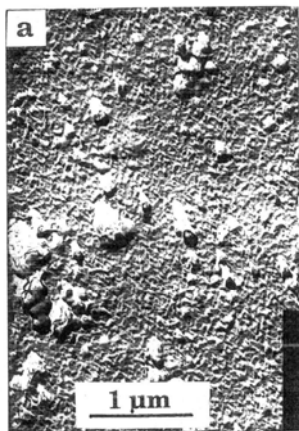
MB sadalīšanās pakāpe ZnWO_4 klātbūtnē atkarībā no procesa ilguma un ZnWO_4 kristalītu izmēriem: 40 nm (1); 45 nm (2); 100 nm (3); 120 nm (4).

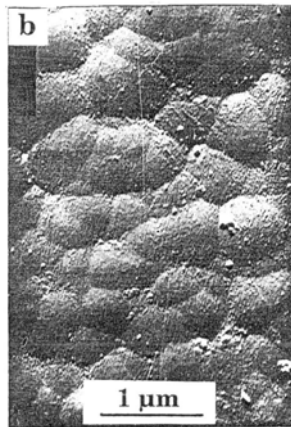
Nanostrukturēto metālu un to kompozītu plāno slāņu elektroķīmiskā iegūšana uz metālu pamatnēm (I)

Variējot elektrolītu sastāvu, pH, temperatūru un elektroizgulsnēšanas strāvas stiprumu, izstrādāta rentgenamorfu Co-Mo elektroķīmiskā plāno kārtiņu uznešanas tehnoloģija uz Cu pamatnēm. Elektrolīts: $\text{CoSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ – 39,5 g/l; $\text{Na}_2\text{MoO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ – 29 g/l; $\text{Na}_3\text{C}_6\text{H}_5\text{O}_7 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ – 70,5 g/l

Co-Mo/Cu_{folija}

pH 3,8; D_k 3,0 A/dm²

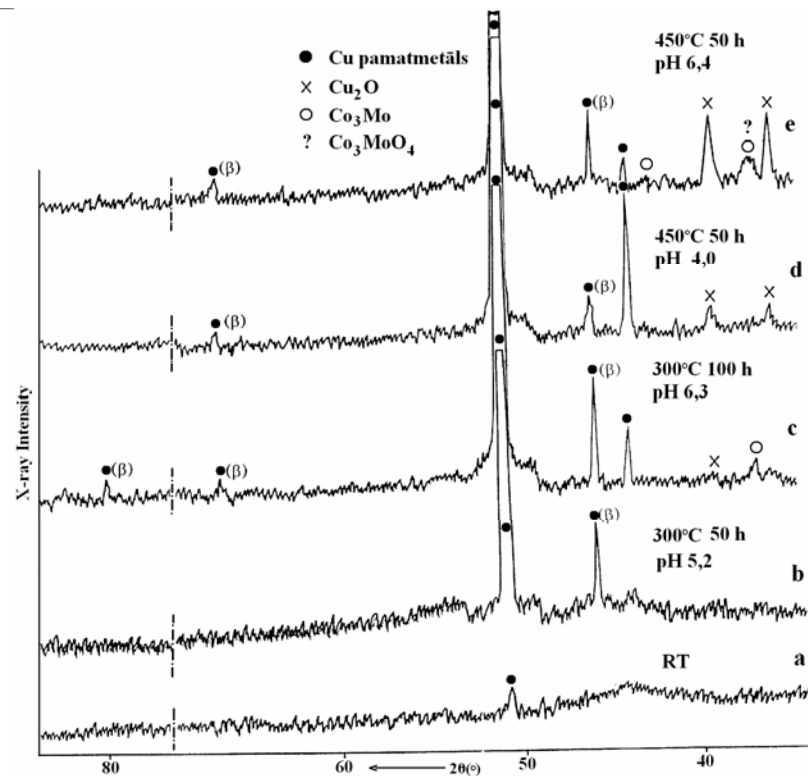

pH 4,0; D_k 1,5 A/dm²

pH 6,3; D_k 3,0 A/dm²

Termiskā apstrādē līdz 450° 50–100 h laikā uznešās Co-Mo kārtiņas saglabā rentgenamorfo struktūru. Iegūto Co-Mo plāno kārtiņu lietošana elektroniskās ierīcēs par buferslāni starp Au kārtiņu un Cu pamatni stabilizē zelta struktūru, novērš atomu difūziju, intermetalīdu veidošanos un ļauj samazināt Au kārtiņas biezumu.

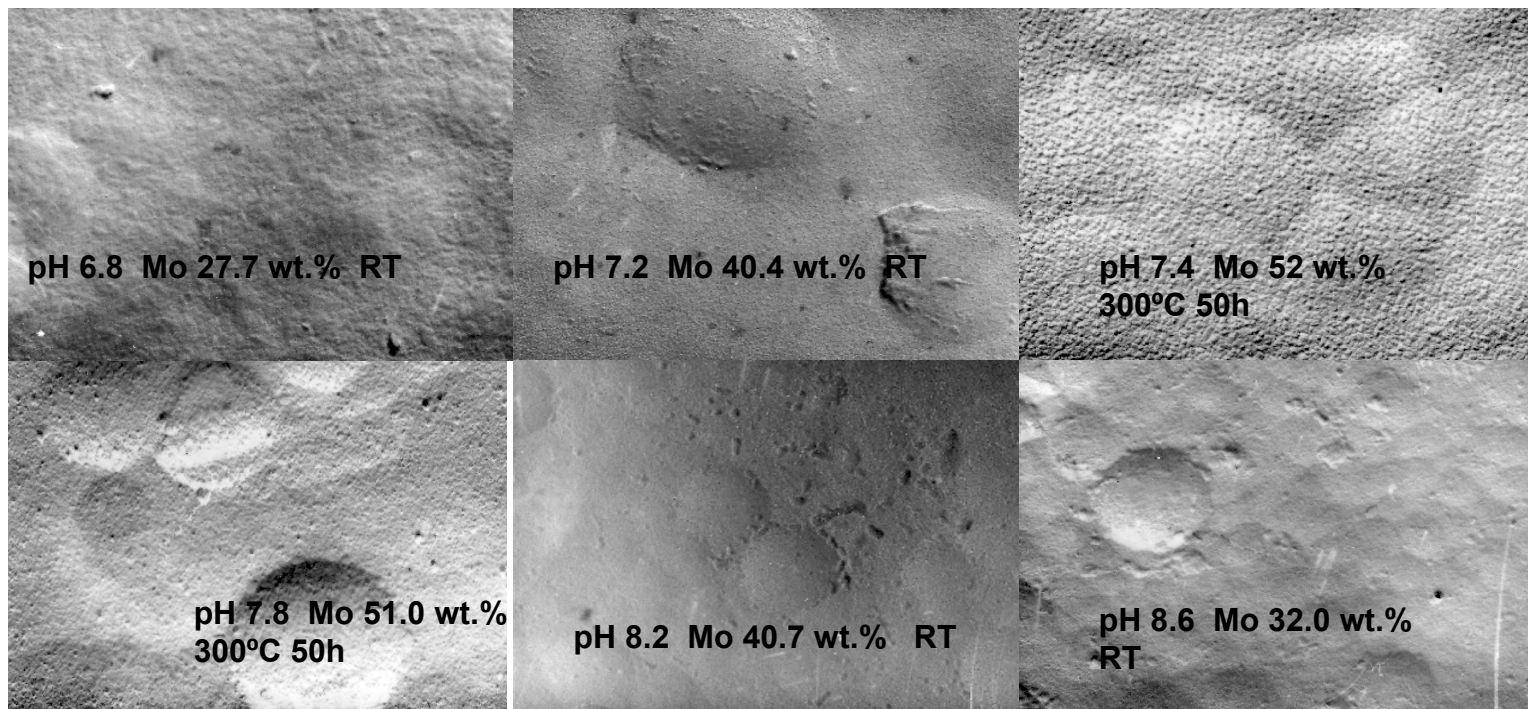
Nanostrukturēto metālu un to kompozītu plāno slāņu elektroķīmiskā iegūšana uz metālu pamatnēm (II)

Izstrādāti Ni/Mo amorfu pārklājumu uznešanas paņēmieni uz Cu pamatnes. Pārklājuma fāžu sastāvu un komponentu attiecību nosaka elektrolīta pH.

Elektrolīts:

$\text{NiSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ – 168,59 g/l; $\text{Na}_2\text{MoO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ – 1,2 g/l; $\text{Na}_3\text{C}_6\text{H}_5\text{O}_7 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ – 205,8 g/l

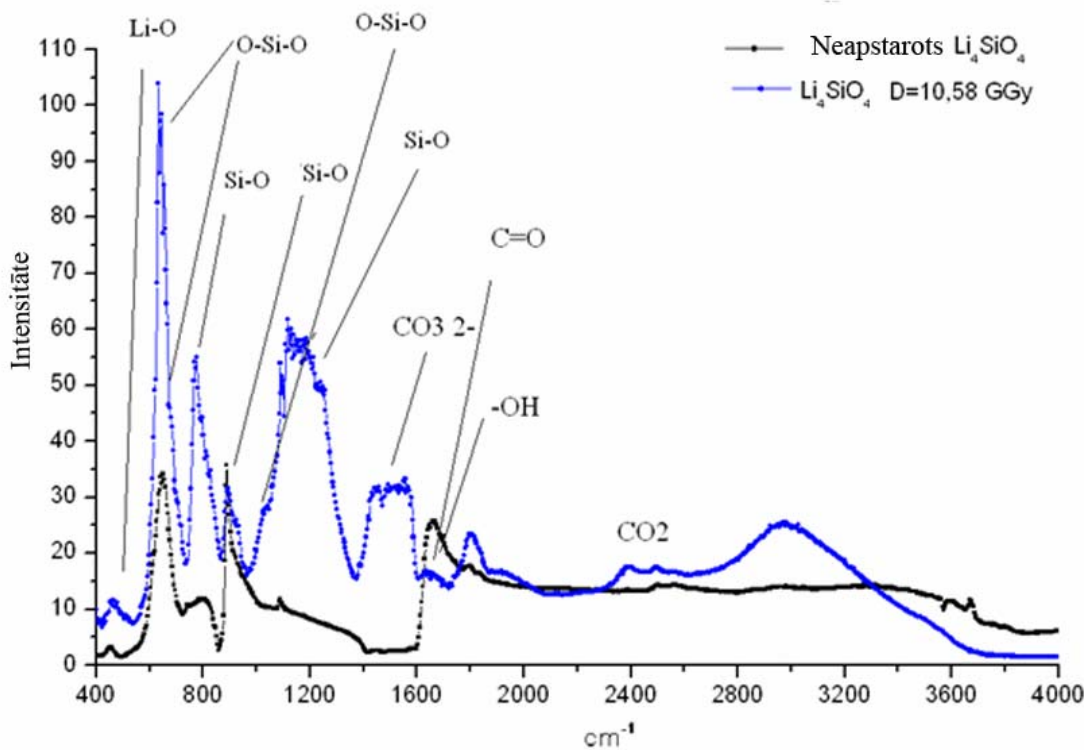
Ni/Mo kārtiņas saglabā rentgenamorfo struktūru termiskā apstrādē līdz 300 °C.

1 μm

Nanostrukturēti keramiskie materiāli kodolsintēzes enerģētikai (I)

Litija ortosilikāta, starota un nestarota, FTIS spektrs

1. Noskaidrojot plazmaskīmiskā sintēzē (RTU NKI) iegūto nesteheometriska sastāva Li_4SiO_4 radiācijas parametrus, parādīts:

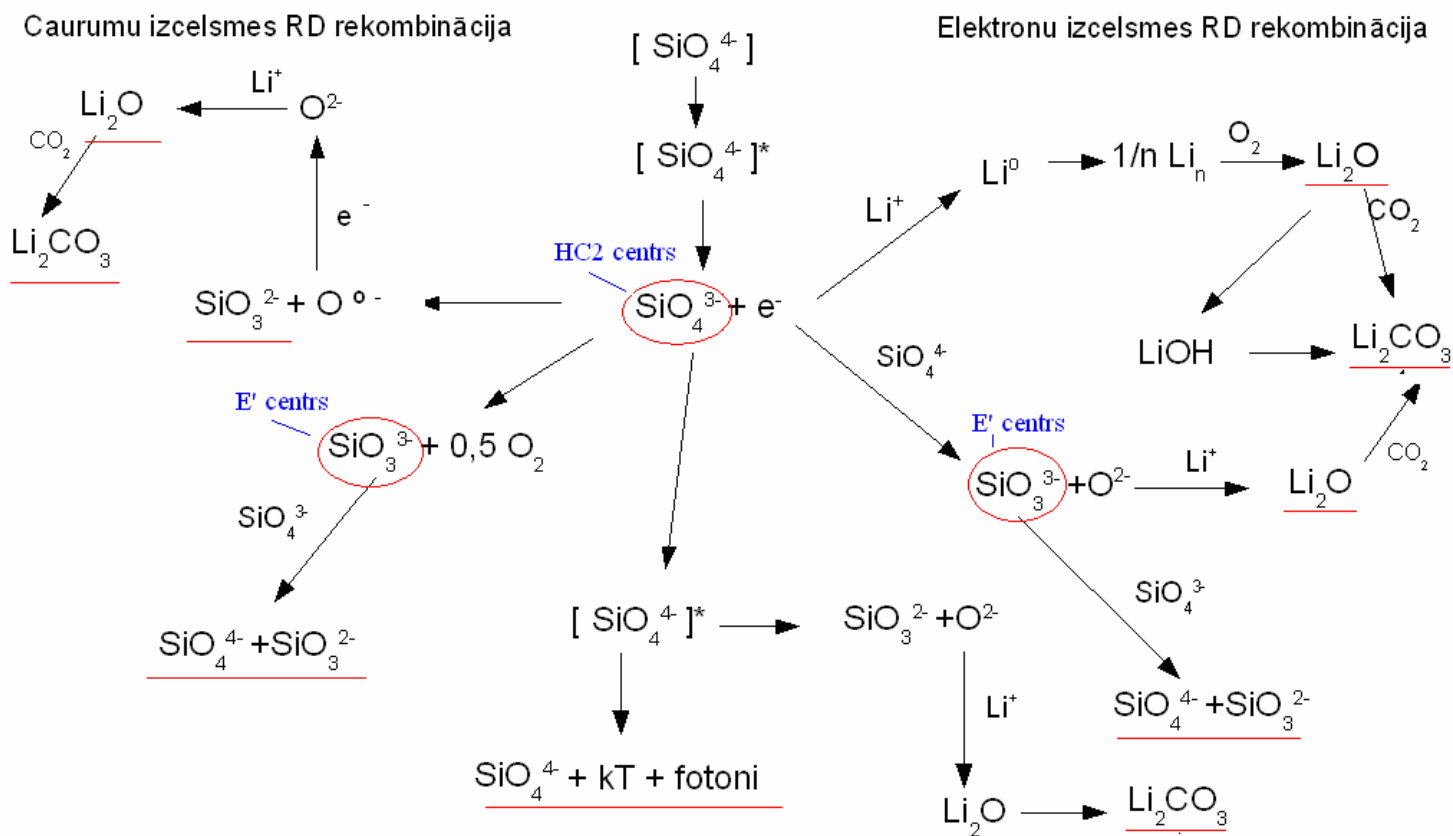
a) nesteheometriska Li_4SiO_4 sadalīšanās pakāpe, ja absorbētā doza ir 10,5 GGy, ir 1,5%, bet steheometriska sastāva Li_4SiO_4 tā sasniedz 10%;

b) augsto radiācijas izturību materiālos nodrošina efektīvi notiekoši primāro eksitonu dezaktivācijas procesi defektēto daļiņu virsmas slānī;

c) radiācijas izturības pieaugums nodrošina arī pārējo Li_4SiO_4 lodīšu parametru (gāzveida produktu izdalīšanās, termiskā stabilitāte, mehāniskā izturība) uzlabošanās, kas nepieciešama materiālu praktiskās lietojumā kodoltermiskās sintēzes iekārtās.

Nanostrukturēti keramiskie materiāli kodolsintēzes enerģētikai (II)

Analizējot radiācijas defektus un radiolīzes veidošanos un uzkrāšanos Li_4SiO_4 keramikā (EPR, FTIR, TSL spektri, XRD), izstrādāta kopējā litija ortosilikāta radiolīzes procesu shēma.

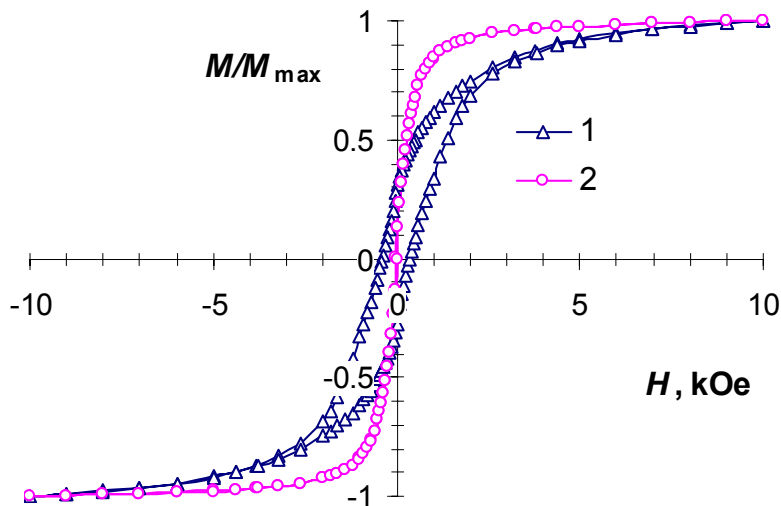

Radiācijas defektu (RD) un radiolīzes produktu veidošanās litija ortosilikātā

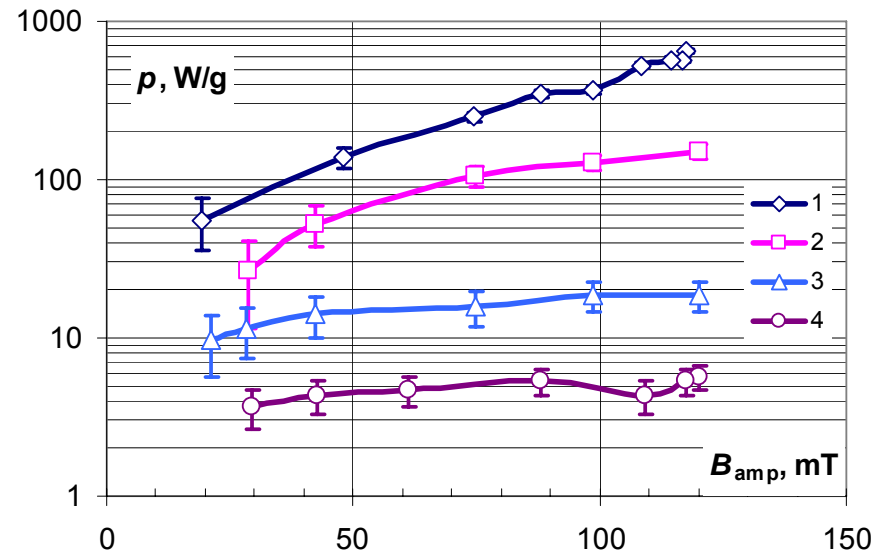
Ferokoloidālo daļiņu termoforēzes metodikas pārbaude, magnētisko nanodaļiņu sintēze un testēšana

legūtas Fe_2O_3 un CoFe_2O_4 magnētiskās nanodaļiņas un ferokoloīdi ar paaugstinātām magnētiskās anizotropijas īpašībām, kurās nestacionārā magnētiskās laukā panākta ievērojama enerģijas disipācija (lielāka par 100 W/g).

Modeļa eksperimentos parādīts, ka magnētiskās karsēšanas intensitāte ir pietiekama izmantošanai hipertermijai medicīnā vēža šūnu iznīcināšanai.

Magnetic hysteresis of ferrite nanoparticles in solid matrix: 1 - CoFe_2O_4 (hard), 2 - Fe_3O_4 (soft)

Heating intensity of samples at frequency 18 kHz:
1 - CoFe_2O_4 (solid matrix), 2 - CoFe_2O_4 (liquid matrix), 3 - Fe_3O_4 (liquid matrix), 4 - Fe_3O_4 (solid matrix).

Aktīvas ar elektromagnētisko lauku vadāmas nanosistēmas (I)

Izveidots principiāli jauna magnētiska mikropeldētāja modelis, kurš balstās uz lokana feromagnētiska filamenta deformācijām mainīgā magnētiskā laukā. Šādi filamentu tiek sintezēti, saistot mikronu lielas funkcionalizētas feromagnētiskas daļiņas ar 1 kb gariem DNS fragmentiem. Šo stīgu īpašības eksperimentāli noskaidrotas.

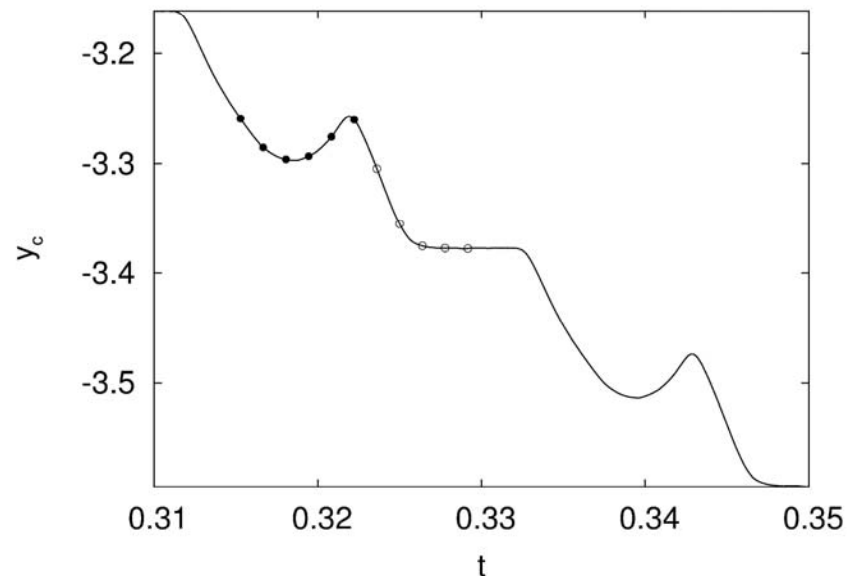
Izveidots lokanu feromagnētisku stīgu modelis, ņemot vērā to vērpi.

Radīta jauna magnētiskās mikroreoloģijas metode, kas balstās uz supramagnētiskas stīgas kustības mainīgā magnētiskā laukā.

Sadarbībā ar ārzemju partneriem veikti domenu dinamikas pētījumi feromagnētiķu plānās plēvētēs.

Sintezētas fluorescējošas un biosavienojamas magnētiskas nanodaļiņas to lietojumiem biomedicinā.

Pētījumi publicēti 6 rakstos citējamās žurnālos.

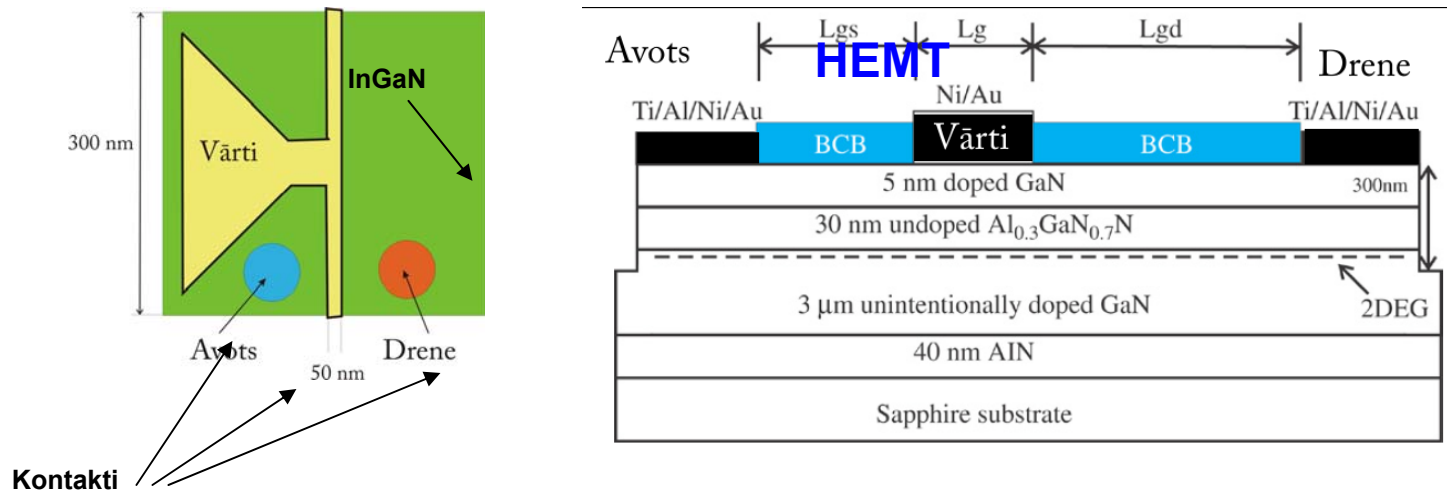
Feromagnētiskas stīgas kustība perpendikulāri mainīgam laukam. Bezdimensionāla frekvence 300, magnetoelastīgais skaitlis 72

Aktīvas ar elektromagnētisko lauku vadāmas nanosistēmas (II)

- M.Belovs, and A.Cēbers. Ferromagnetic microswimmer. Phys.Rev.E – 2009, v.79, 051503;Erratum:Ferromagnetic microswimmer [Phys.Rev.E 79,051503 (2009)]. Phys.Rev.E – 2009, v.79, 069906(E).
- K.Ērglis, M.Belovs, A.Cēbers. Flexible ferromagnetic filaments and the interface with biology. Journal of Magnetism and Magnetic Materials – 2009, v.321, P.650-654.
- M.Belovs, T.Cīrulis, and A.Cēbers. Equilibrium shapes of twisted magnetic filaments. J.Phys.A:Math.Theor. – 2009,v.42, 235206
- M.Belovs, A.Cēbers. Properties of twisted ferromagnetic filaments. Journal of Physics:Conf.Ser. -2009, v.149, 012103.
- K.Ērglis,V.Ose,A.Zeltins,A.Cēbers. Viscoelasticity of the bacteriophage Pf1 network measured by magnetic microrheology. Magnetohydrodynamics (pieņemts publicēšanai)
- C.Gourdon,V.Jeudy, A.Cēbers, A.Dourlat, Kh.Khazen, and A.Lemaitre. Unusual domain-wall motion in ferromagnetic semiconductor films with tetragonal anisotropy. Phys.Rev. B – 2009, v.80, 161202(R).

Jaunu platzonas funkcionālu materiālu plāno kārtiņu sintēzes MOCVD metožu izstrāde mikroelektronikai un optoelektronikai

Attīstīt augsta elektronu kustīguma tranzistoru (HEMT) struktūru iegūšanas MOCV tehnoloģiju; iegūt uzdots biežuma robežās no 18 līdz 26 nm $\text{Al}_x\text{Ga}_{1-x}\text{N}$ ($x=0.2-0.4$) barjeras slāņus.

Darba saturs

1. Monokristāliska GaN iegūšana uz safīra pamatnes : atomu gludas, bez makro plaisām
2. Monokristāliska $\text{Al}_{0.3}\text{Ga}_{0.7}\text{N}$ iegūšana bez makro plaisām: slāņa biezuma vienmērība
3. AlGaN un GaN slāņu atvēršana karakterizācijai.
4. Slāņu karakterizācija; Optiskās īpašības, elektriskās īpašības, atbilstība HEMT izveidei

Lietojumi: Terahercu jaudas komutācijas ierīces; satelītu sakari; daudzjoslu mobilie sakari; radari.

Secinājumi

1. Valsts pētījumu programmas 5. projekta uzdevumi ir izpildīti. Projekts veikts 4 zinātniskās institūcijās. Pētījumu rezultāti ir atspoguļoti 24 zinātniskās publikācijās (14 zinātniskos citējamos žurnālos) un ziņoti 8 starptautiskās konferencēs. Projektā kopumā piedalījās 46 izpildītāji, to skaitā 14 zinātņu doktori, 6 studenti.
2. Izstrādātas nanodaļiņu, plāno kārtiņu un magnētiskā mikropeldētāja iegūšanas tehnoloģijas, noskaidrotas to īpašības un perspektīvais lietojums optoelektronikā, elektronikā, medicīnā, dzesēšanas sistēmās, kodoltermiskās sintēzes iekārtās.
3. Attīstot projekta izpildītāju sadarbību ar uzņēmējiem, nepieciešams veikt pasākumu kompleksu iegūto materiālu un izveidoto tehnoloģiju ieviešanu ražošanā.